

JURNALİSTİKANIN NƏZƏRİYYƏSİ VƏ TƏCRÜBƏSİ

Cahangir MƏMMƏDLİ

JURNALİSTİN YARADICILIQ FƏALİYYƏTİNDƏ PEŞƏ ETİKASI VƏ HÜQUQİ NORMALAR

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается профессиональная этика журналиста в современной азербайджанской медиасистеме. Проблема находит свое теоретическое решение на практических примерах из средств массовой информации. Автор обосновывает положения международной журналистики теоретическими и практическими работами, которые были подтверждены качеством их работы.

Ключевые слова: этика, профессиональная этика, журналист, СМИ, право, альтруизм, эмпатия

SUMMARY

The article discusses the professional ethics of a journalist in the modern Azerbaijani media system. The problem finds its theoretical solution with practical examples from the mass media. The author substantiates the provisions of international journalism theoretical and practical work, which was confirmed by the quality of their work.

Keywords: ethics, professional ethics, journalist, media, ethics, law, altruism, empathy

Azərbaycanda söz və mətbuat azadlığının tam şəkildə Konstitusiyaya və KİV haqqında Qanunlarla təmin edildiyi indiki şəraitdə bundan sui-istifadə halları da artmışdır. Xüsusilə onlaine jurnalistikasında bu meyl daha çox hiss olunur. Jurnalist yaradıcılığını və peşəni gözdən salan bu tendensiya bizi yenidən peşə etikasına problemlərinə qayıtmaq məcburiyyətində qoyur.

Bədii sözü həm də əxlaq göstəricisi kimi qiymətləndirən məşhur yazıçı Ernest Heminqueyin belə bir fikri var: «Əxlaq mövzusunda anladığım əsas budur: bir hərəkətdən sonra özünü yaxşı hiss edirsənsə o, əxlaqidir, əgər özünü pis hiss edirsənsə o, qeyri-əxlaqidir». İnsan əxlaqi iş görəndə, ətrafındakıların da qəbul

etdiyi qaydalara uyğun hərəkət edəndə yaxşı mənada özündən razı qalır, içi rahat olur. Xüsusilə hər hansı bir peşə sahibinin qaydalara uyğun fəaliyyəti cəmiyyət tərəfindən daha rəğbətlə qarşılır. Peşə fəaliyyəti ilə bağlı cəmiyyətin bəyəndiyi müsbət qaydalara əməl etmək etik normalar kimi anlaşılır. Etika isə yunanca «ethike» sözündən olub, «etikos» sifətindən doğmuşdur. İlk anlamı heyvanların və ya insanların birgə yaşayış yeri, yurd yeri, ikinci anlamı: ənənə, vərdiş, cəm halda istifadə etdikdə: adət, ədəb, daha bir mənası isə bir şəxsin yaradılışı; cəm halda: əsas xüsusiyyətləri; məcazi mənada: «xasiyyəti-xarakteri»dir. Fəlsəfi anlamda insanın əxlaqlı bir həyat tərzini mənəsidir. Bir çox Avropa dillərində «moral» kimi də işlənən etika insanın qanunlarla deyil, öz əxlaqına görə fəaliyyətini nəzərdə tutur. Etika xeyli dərəcədə insanın vicdan səsidir, nəfsinə qarşı olan hərəkətidir. Yalan danışmamaq, başqasına böhtan atmamaq, pis düşünməmək və s. həyat prinsiplərini bildirir [2, s.7]. Bütün bunları ümumiləşdirsək, etika «müəyyən bir dövrdə müəyyən cəmiyyət tərəfindən mənimsənmiş, şeylərin bir-biri ilə əlaqələrini tənzimləyən ənənəvi davranış qaydalarının, qanunların, prinsiplərin bütünü; müxtəlif cəmiyyətlərdə və dövrlərdə, mahiyyəti və məzmunu dəyişən əxlaqi dəyərlər sferası, bir kəsin, ya da sülalə tərəfindən mənimsənən qaydaların cəmidir» [1, s.8]. Bunlar insanın, cəmiyyətin, peşə sahibinin davranış qaydalarını formalaşdırır. Məhz buna görədir ki, hər bir insanın cəmiyyət qarşısında və habelə daxilən mənəvi, əxlaqi normaları olduğu kimi, hər bir peşənin, hər bir fəaliyyət sahəsinin də əxlaq normaları mövcuddur. Bu normalar peşənin, inkişaf tarixi ilə formalaşır, yetkinləşir və sahənin bütün adamları üçün qaçılmaz atributlara çevrilir. Həmçinin, hüquq işçisinin, biznesmenin, müəllimin... yuridik qanunlara ciddi əməl etməsə də bərabər, bu sahələrdə tarixi inkişaf mərhələlərinin formalaşdırdığı əxlaq normalarına da necə xüsusi diqqətlə yanaşmaları göz qabağındadır. Cəmiyyətin indiki inkişaf çağında əxlaq normalarına etinasızlıq göstərən peşə adamlarının tezliklə nüfuzdan düşmələri, peşə və sənət dünyasında gedən gərgin və kəskin rəqabətdə tez uduzmaları da göz qabağındadır. Jurnalistika bu sırada özünün əxlaq normalarına diqqət yetirən, yaxud, yetirməli olan vacib fəaliyyət sahəsidir. Onun da əxlaq normaları, əxlaq prinsipləri xeyli vaxtdan bəri formalaşmışdır və bu sahənin peşəkarları həmin normalara və prinsiplərə əməl etməklə də əməkdaşı olduqları media orqanlarının nüfuzunu qaldırmağa xeyli səbəb olurlar.

Jurnalistikanın əxlaq normaları bu sahədə təcrübə artdıqca formalaşır. Jurnalistin peşə əxlaqı ilə onun peşə borcu bir-birinə çox yaxındır. Peşə əxlaqı kontekstində borc mühüm keyfiyyət kimi qəbul edilir. «Borc jurnalistin cəmiyyət qarşısında - oxucu, dinləyici, tamaşaçı qarşısında düzgün, obyektiv informasiyaya görə məsuliyyətini tənzimləyir» [3, c.39].

Bu şəraitdə insanların taleyinə təsiri ilə bağlı olaraq jurnalist sosial məsuliyyət hiss edir. Jurnalist tək cəmiyyət qarşısında deyil, onun əsərlərinin əsl hakimi olan oxucu, tamaşaçı auditoriyası qarşısında da böyük məsuliyyət daşıyır.

Jurnalistin əxlaqı onun şəxsi davranışı və şəxsi həyatının faktlarından dəfələrlə çox onun əsərlərinin mahiyyətində özünü göstərir.

Jurnalist dərk etməlidir ki, o, tirajlanan sözün sahibidir. Tirajlanan sözün məsuliyyəti isə çox böyükdür. Tirajlanan sözün inkaredilməz bir mahiyyəti də jurnalistin dediyi sözə görə daşdığı əxlaq məsuliyyətidir.

Məlumdur ki, yazıçı, bədii söz sənətinin peşəkarları daha çox və ya həmişə bədii təxəyyülün məhsulunu oxucuya təqdim edirlər. Hətta, bu obrazlar konkret adamlar olsalar belə (sənədli hekayə, sənədli povest və s.), yazıçının həmin adamları obrazlaşdırmaq, bu obrazları tipikləşdirmək «hüququ» var. Yazıçı bu tipikləşdirmə məqamında öz təxəyyülünün gücünü də səfərbər edir və yeri gəldikcə bədii sözün həmin anda tipikləşməyə imkan yaradan üslubi məqamlarını işə sala bilir. Sənədli povestin həyatdakı proobrazları belə anda bəzi «şişirtmələrdən», bəzi rənglərdən narazı qalmır. Jurnalistika isə həmişə konkret, məlum adamlarla işləyir və məhz bu adamların da jurnalistdən əxlaq tələb etməyə haqları var. Jurnalistə informasiya verən mənbənin də onu əxlaqlı görmək haqqı var. Hətta, jurnalistin peşə həmkarlarının da belə bir tələb haqqını onların əlindən almaq olmaz.

Bütün bunlara analitik mövqedən yanaşsaq, belə bir aydın mənzərə yaranacaq: oxucu, tamaşaçı, dinləyici jurnalistdən onu aldatmamaq, ona yalan informasiya təqdim etməmək, hadisələri quraşdırmamaq kimi əxlaq normalarına zidd hərəkətlərdən çəkinməyi tələb edir.

Informasiya mənbəyi onun jurnalistə tirajlanmaq üçün təqdim etdiyi informasiyanı təhrif etməmək tələbini qoymağa haqlıdır. Jurnalist əldə etdiyi informasiyaya özünün interpretasiyalarında heç bir şəxsi, qrup maraqlarına söykənə bilməz. Alınan informasiyanın işlənməsi və təqdimi məqamları professionalılıqdan əlavə, xüsusi əxlaq məqamlarına əməl etməyin də vacibliyini şərtləndirir.

Jurnalistin əxlaq normaları bu sahənin peşəkarları tərəfindən tarixi inkişaf prosesində formalaşmış. «Norma – davranışın ictimaiyyət tərəfindən qəbul edilən tipik variantlarını müəyyənləşdirir» [3, c.38]. Tarixən tipikləşən bu normalar jurnalisti məsuliyyətə və ciddiliyə dəvət edir.

Jurnalistin ən ciddi peşə normalarından biri onun *altruist* xarakteridir. Bu xarakter jurnalisti ictimai marağı öz marağından üstün tutmağa çağırır. Jurnalist hər hansı bir şəxsi marağı üçün material hazırlamaq, yaxud şəxsi maraqdan doğan motivlərlə informasiyanı izləmək kimi hərəkətləri ilə özünü gözəndən salır. Belə jurnalist tezliklə informasiya mənbəyinin gözündən düşür və o, hər hansı informasiya mənbəyinə müraciət zamanı haqlı etinasızlıq, etimadsızlıq faktları ilə üzləşməli olur.

Azərbaycanda az-çox məlum olan qəzetlərdən birinin redaktoru bir neçə il bundan əvvəl şəxsən özü bir nazirdən iki səhifəlik müsahibə alıb. Dövlət məmuru çox ciddi bir sahənin naziridir və redaktor-jurnalist bunu yaxşı bilir. Bilir ki, nazirin hər sözü ictimai marağ kəsb edəcək. Yazıdan hiss olunur ki, jurnalist nazirin şəxsən ona etibar edəcəyi bəzi fikirləri müsahibəyə salma-

malıdır. Lakin jurnalist nazirin – müsahibə verən dövlət məmurunun qəzet üçün deyil, məsələyə bir az da aydınlıq gətirmək, jurnalisti daha artıq məlumatlandırmaq üçün şəxsən ona etibar etdiyi fikirlərin hamısını yazıya çıxarmışdı. Əlbəttə, müsahibin yazıya daxil edilən həmin fikirləri itimai maraq kəsb edirdi. Ancaq məsələ burasındadır ki, jurnalist müsahiblə arasında olan «müqaviləni» pozub. Jurnalist ya gərək müsahibə belə vədlər verməyə, ya da verdiyi vədə əməl edə. Bu mənada Almaniyada jurnalistlərinin təcrübəsi maraqlı ola bilər. Almaniyada təxminən qırx ilə yaxındır ki, müxtəlif nazirlər, yaxud onların nümayəndələri ayda bir-iki dəfə jurnalistlərlə mətbuat konfransı təşkil edirlər. Demokratik ölkələrdə dövlət orqanlarının öz fəaliyyətini mətbuata ötürmək maraqlarından doğan belə konfranslarda məmurlar jurnalistlərə üç mərhələyə bölünən informasiya təqdim edirlər. Birinci mərhələ: təqdim olunan informasiyalar qeyd-şərtsiz mətbuata çıxarıla bilər, onları sitat kimi, yaxud interpretasiyalarla cəmiyyətə çatdırmaq olar. İkinci mərhələ: təqdim olunan informasiyalar jurnalistin təhlilləri üçün yararlıdır və bu informasiyalar yenə də mətbuat üçündür. Üçüncü mərhələ: dövlət məmurları jurnalistlərə baş verəcəyi ehtimal olunan, lakin hələlik mətbuat üçün nəzərdə tutulmayan, jurnalistin üzərində düşünməsi üçün təqdim olunan informasiyaları çatdırırlar. Əslində, üçüncü mərhələnin informasiyaları daha çox sensasiya doğura bilər, oxucunu daha çox cəlb edə bilər. Lakin bu informasiyalar hələ baş verəcəyi ehtimal olunan hadisələrlə bağlıdır və alman jurnalistləri belə informasiya mənbələri ilə onu cəmiyyətə ötürməmək barədə yazılmamış «müqavilələrini» bu qırx ildə bir dəfə də olsun pozmamışlar. Informasiya mənbəyi ilə belə etik münasibətlər jurnalistə etibarını gücləndirir və onun cari informasiyalara əlinin daha tez çatmasına imkan yaradır.

Jurnalist peşəsinin bütün məqamlarında etik normaları gözləməyi bacarmalıdır.

Oxucu, tamaşaçı məktublarına, auditoriyanın rəyinə etinasızlıq jurnalistin təkəcə özünü deyil, bütöv redaksiya kollektivini gözdən sala bilər. Oxucu məktublarının dərcə hazırlanması zamanı ona jurnalistin öz istəyini ifadə edən əlavələri, ciddi dəyişiklik, üsluba hiss olunacaq müdaxilə məktub müəllifi tərəfindən ona hörmətsizlik kimi qəbul edilir.

İri müəssisələrin xəbərlər xidmətinin kifayət qədər aydın informasiya təqdimindən sonra, jurnalistin mütləq müəssisənin rəhbəri ilə, nazirle görüşmək tələbi müxbirə qarşı əsaslı şübhələr yarada bilər. İctimai yerdə, bazarda yaxalanan oğrunun milliyətini qabartmaq jurnalistin xüsusi məqsəd güdməsi kimi başa düşülə bilər.

2001-ci il avqustun 13-də Azərbaycan prezidentinin milli-mənəvi dəyərlərlə bağlı xüsusi bəyanatı Azərbaycan mediasının ayrıca mövzusunə çevrildi və bu bəyanat indinin özündə də - 17 il keçəndən sonra da xüsusi aktualıq kəsb edir.

Ümummillə liderimizin bu bəyanatı jurnalistləri etik normalara əməl etməyə çağırır. Bu bəyanatın təsiri çox güclü oldu və bir sıra qəzetlər o vaxtdan başlayaraq etik normaları ciddi nəzərə aldılar.

Etik normaların pozulmasına yol verilməməsinin, əlbəttə, ilk növbədə qanuni əsasları vardır. Lakin bundan əlavə jurnalist peşəsinin sahibləri bu sahənin iş metodlarında yazılmamış mənəvi normalara da söykənməyin vacibliyini dərk etmişlər. Ona görə də zaman keçdikcə hüquqi, qanuni aspektlərin təsbit etmədiyi məqamları, yazılmamış qanunları kodekslər və prinsiplər şəklində formalaşdıraraq jurnalistlər özlərinin fəaliyyət mexanizmini yaratmışlar. Bütün bu prinsip və kodekslər jurnalisti yazılarında mənəvi-əxlaqi sağlamlığa, cəmiyyət qarşısında əxlaqi borcunu dərk etməyə çağırır. «Əxlaqi hisslər deyəndə isə biz insanın həyat həqiqətlərini dərk etmə anında cəmiyyətdə formalaşmış normalardan çıxış etməsini nəzərdə tuturuq» [6, c.210].

Peşəkar jurnalistin etik normaları bir tərəfdən cəmiyyət-media münasibətlərinə təsir edir, digər tərəfdən jurnalist yaradıcılığının sənətkarlıq səviyyəsinə yüksəlməsini təmin edir. Həm də bütün bunlara görə ki, beynəlxalq jurnalist təşkilatları peşə etikasını təmin etmək və onu daha da yüksəltmək, tələbləri getdikcə artırmaq üçün müxtəlif prinsiplərin deklarasiyasını, etik normalar kodekslərini, etika qaydalarını və s. sənədləri qəbul edir, bu sənədlərə əməl olunması ətrafında seminarlar, treninqlər, konfranslar, müzakirələr aparırlar. Məsələn, Beynəlxalq Jurnalistlər Federasiyasının qəbul etdiyi Jurnalistlərin davranış prinsipləri barədə bəyanatı peşəkar jurnalistlər qarşısında aşağıdakı vəzifələri qoyur:

1. Jurnalistin əsas vəzifəsi həqiqətə və cəmiyyətin həqiqəti bilmək hüququna hörmət etməkdir;

2. Peşə fəaliyyətini yerinə yetirərkən jurnalist informasiya toplamaq və yaymaq, ona doğru şərh etmək prinsiplərinə əməl etməlidir;

3. Jurnalist yalnız mənbəyi ona məlum olan informasiyanı yaymalıdır. Jurnalist sənədləri heç vaxt təhrif etməməlidir;

4. Məlumatı, foto və müxtəlif sənədləri əldə edən jurnalist onlardan yalnız vicdanla istifadə etməlidir;

5. Jurnalist ciddi zərər vura biləcək informasiyanı düzəltmək, yaxud təkzib vermək üçün mümkün olan bütün imkanlardan istifadə etməlidir;

6. Jurnalist peşə sirrini qorumağa əməl etməli, konfidensial informasiya mənbəyini açıqlamamalıdır;

7. Jurnalist dərk etməlidir ki, KİV vasitəsilə ayrıseçkiliyə çağırış, xüsusilə dini, milli ayrıseçkilik, siyasi, sosial baxışlara görə təhdid edən materialları yaymaq ciddi fəsadlar törədə bilər;

8. Jurnalist aşağıdakıları ciddi peşə pozuntuları hesab etməlidir:

- Plagiatlıq;
- Faktın qəsdən təhrif edilməsi;
- Təhqir, böhtan, əsassız günahlandırma;
- Dərc olunmuş (və ya dərc olunmamış) hər hansı materiala görə rüşvət almaq.

9. Özünü ləyaqətli, peşəkar jurnalist hesab edən hər kəs bu prinsiplərə könüllü əməl etməlidir...

Peşəkar jurnalistlərin etik normalarına dair digər beynəlxalq sənədlərin hamısında bu və ya digər dərəcəli fərqlərlə məhz belə tələblər qoyulur. Qeyd etdiyimiz kimi, bütün bunlar jurnalistin əxlaqi hisslərinin ümumi məcmusudur.

Jurnalistin əxlaqi hissləri və əxlaq çərçivəsində fəaliyyəti dedikdə isə onun öz peşə borcuna, həmkarları arasında illərlə formalaşmış peşə borcuna, özünün iş yoldaşları əhatəsində nüfuzuna münasibəti nəzərdə tutulur. Bu münasibətin dərinliyində jurnalistin yaradıcılıq üslubu da öz əksini tapır. Jurnalistin peşə ləyaqətinin formalaşma prosesi bu məqamlarda baş verir. Peşə ləyaqəti jurnalistin nüfuzunu, həmkarları içərisində yerini müəyyən etməklə onun fərdi üslubunun da yetkinləşməsinə xüsusi şərait yaradır.

Başqalarını hiss etmək, yeri gələndə dərdə şərik olmağı bacarmaq jurnalistin obyektinə ifadəsinə - həm də maraqlı ifadəsinə mütləq təsir göstərir. Bu mənada beynəlxalq jurnalistikada son vaxtlar «*empatiya*» kimi bir anlayış həm leksik vahid kimi, həm də peşənin bir məqamının ifadəsi kimi dəbə minməkdədir. Yunan dilində olan «*patho*» (dərdə şərik olmaq) sözündən və özünə istiqamətləndirmək periferisi kimi anlaşılan «*et*» şəkilçisindən ibarət olan «*empatiya*» yaranışının ilk çağlarında etika və estetikanın predmeti kimi qəbul olunmuşdur [5, c.15]. İstər estetikada, istərsə də jurnalistin peşə keyfiyyətində «*empatiya*» insanın özgə dərdini özünüküləşdirmək, başqasının dərdini, yaxud sevincini özünükü kimi qəbul etmək şəklində izah edilir [4, c.69]. Peşə fəaliyyətinin çox böyük vaxt çərçivəsini cəmiyyət üzvləri arasında keçirən və əsasən insanı obyekt seçən jurnalistin *empatiya* keyfiyyəti onun əxlaq normasında mühüm əlamət kimi qəbul oluna bilər. Jurnalistikada «*empatiya*» anlayışı müsahibin hisslərinə reportyorun şərik olması, onun hissləri ilə yaşaması keyfiyyətindən bəhs olunan bir yazıda müəllif telejurnalist Mir Şahinin Nəсібə Zeynalova ilə «Təmiz söhbət»ini xatırlayır: «Bir az xəstə, bir az kövrək, bir az incik, bir az unudulmuş Nəсібə xanım uzun söhbətin sonunda haqsız laqeydliyin acı anlarını ifadə edən bir məqam yaşayır: Özünün uzun səhnə ömrünün bütün anlarında ancaq güldürən, yalnız gülən bir aktrisanın unudulmaq faciəsi. Hələ «Təmiz söhbət»in sonuna bir az var. Amma tamaşaçı çox qərribə və gözlənilməz, qəfil bir sonluqla qarşılaşır: Aparıcı Mir Şahin unudulmuş sənətkarın öyrəşdiyimiz ampluasından çox uzaq faciəvi anında özü də kövrəlir və «bəsdir, uşaqlar, qurtardıq» deyərək söhbəti başa vurur. Və əslində öyrəşdiyimiz stereotiplə yanaşsaq, montajda mütləq çıxarılmalı olan bu məqam - jurnalistin «uşaqlara» həmin müraciəti proqramda qalır, *empatiyanın* jurnalstika dərsləklərinə salınacaq ideal variantı alınır» [7]. Belə məqamlar, əlbəttə, jurnalistdən insanlıq keyfiyyətindən əlavə, bir az da «aktyorluq» bacarığı tələb edir.

Bu gün jurnalistin əxlaq normalarına münasibəti və bununla bağlı peşə etikasına diqqəti xüsusi vurğu ilə üzə çıxır. Dünya təcrübəsində və eləcə də Azərbaycan jurnalstikasında qanuni əsaslardan bir az da öndə izlənən etik normalar, peşə etikasının bəzi məqamları üzərində geniş dayanmalı olacağıq.

Məlumdur ki, insan fəaliyyətinin ictimaiyyətlə, cəmiyyətlə bağlı bütün sahələrinə dair qanunlar hazırlanır. Bu qanunlar insanın belə sahədəki müəyyən işinin fəaliyyət mexanizmidir. Bunsuz iş görmək çox çətindir. Bir də elə sahələr var ki, burada insanın fəaliyyəti üçün qanunlarla birlikdə etik normalar da iştirak edir. Etik normalar o sahələrə daha çox aiddir ki, orada işin obyektı, fəaliyyət sferası insanla, cəmiyyətlə bağlıdır. Və həm də o yerdə ki, peşə sahibinin öz işinə səhlənkar, etinasız, başqalarına ziyan vura biləcək məqamları da olur. İnsanların bu tipli bir çox sahələrdəki tarixi təcrübəsindən peşə etikası doğmuşdur.

Yuxarıda da qeyd etmişdik ki, peşə etikası tarixən «yazılmamış qanunlar» şəklində ortaya çıxır. İnsan hər hansı fəaliyyət sahəsində vicdanın səsinə, ədalətə, cəmiyyətdə müsbət qəbul olunan qaydalara söykənməklə iki başlıca məqsəd izləmişdir: 1. Peşənin, eləcə də bu peşənin ifadəsinin lazımlılıq, yararlılıq səviyyəsini qaldırmaq; 2. Cəmiyyət, insan qarşısında məsuliyyətini dərk etmək.

İnsan fəaliyyətinin mühüm sahələrindən olan tibb işinin, yaxud vətəndaşların hüquqlarını müdafiə edən, qanunların icrasını nəzarətdə saxlayan ədalət məhkəməsinin öz qanunlarından başqa peşə etikası da vardır. Həkimin Hippokrat andı onun öz xəstələrinin arzusu əleyhinə olaraq xəstəliyin elan olunması, yaralı, xəstə adamın, hətta düşmən olarsa belə, müalicə olunmaq hüququna ədalətlə yanaşdığı tələb edir. Eləcə də jurnalistika ictimai bir institut olaraq insanlara, cəmiyyətə xidmət göstərdiyinə, insanla iştirak edənə görə hər gün öz fəaliyyətində müxtəlif problemlərlə üzləşə bilər. Bu problemlərdən biri etik prinsiplərdir.

Hər bir xalqın, hər bir millətin öz fərqli mentaliteti, zövqü və abırını mövcuddur. Məsələn, Azərbaycan xalqında böhtan atmaq, yalan danışmaq, başqasının əleyhinə fakt yığmaq tarixən nakişilik kimi qiymətləndirilib. Sonralar bu keyfiyyətlərin bir çoxuna qanunla cəza işi tətbiq olunsada, çox zaman «yazılmamış qanunlar» daha kəsərli olmuşdur. Bizim xalqın tarixində ən ağır qətl cinayətinin də günahın etirafı və üzr istəməklə bağışlandığı məqamlar az olmayıb. Jurnalistlərin peşə etikası kodekslərində səhv informasiyaya, təhqirə görə üzr istəməyin bir üsulu kimi tətbiq olunan təkzib forması günahın səmimi etirafına görə ölüm faktını belə bağışlayan xalq adətinə çox bənzəyir.

Yaxud, «Qurani-Kərim»dən gələn və xalqın min illərdən bəri sınaqdan keçirdiyi düz danışmaq, düz məlumat vermək tələbini götürək. Yalan məlumatın hüquqi cəzası bir yana, xalq arasında yalanın «müəllifinə» heç vaxt hörmət olmayıb. Yalançı adam heç vaxt ağsaqqal statusuna yüksəlməyib. Qəzet də, bü-tövlükdə KİV də belədir. Müntəzəm yalan informasiya verən mətbuat orqanı heç vaxt oxucu hörməti qazana bilməz. Ona görə də reytingə, yüksək tiraj ehtiyacına məhkum olan qəzet ancaq doğru söz deməli, dediyi sözə görə cəmiyyət qarşısında məsuliyyət daşmalıdır. Yenə də ünlü jurnalist Mir Şahinin bir deyimini xatırlayaq: «Faktdan başqa fakt yoxdur, müxbir də onun Rəsuludur». Müqəddəs «Qurani-Kərim»dəki «Allahdan başqa Tanrı yoxdur, Məhəmməd onun qulu və peyğəmbəridir» postulatının jurnalistikaya improvizəsindən yaranan bu kəlam faktı müqəddəsləşdirir və ona münasibətdə xəyanətə yol

Yaxud, "Qurani-Kərim"dən gələn və xalqın min illərdən bəri sınaqdan keçirdiyi düz danışmaq, düz məlumat vermək tələbini götürək. Yalan məlumatın hüquqi cəzası bir yana, xalq arasında yalanın «müəllifinə» heç vaxt hörmət olmayıb. Yalançı adam heç vaxt ağsaqqal statusuna yüksəlməyib. Qəzet də, bütövlükdə KİV də belədir. Müntəzəm yalan informasiya verən mətbuat orqanı heç vaxt oxucu hörməti qazana bilməz. Ona görə də reytingə, yüksək tiraj ehtiyacına məhkum olan qəzet ancaq doğru söz deməli, dediyi sözə görə cəmiyyət qarşısında məsuliyyət daşmalıdır. Yəni də ünlü jurnalist Mir Şahinin bir deyimini xatırlayaq: «Faktdan başqa fakt yoxdur, müxbir də onun Rəsuludur». Müqəddəs «Qurani-Kərim»dəki «Allahdan başqa Tanrı yoxdur, Məhəmməd onun qulu və peyğəmbəridir» postulatının jurnalistikaya improvizəsindən yaranan bu kəlam faktı müqəddəsləşdirir və ona münasibətdə xəyanətə yol verməməyə çağırır. Bütün bunlar jurnalistin peşə etikasının predmetidir, obyektidir. Mətbuat yaranandan bu günə qədər şifahi və yazılı şəkildə formalaşan etik prinsiplər bizim zamanda jurnalistin yaradıcılıq prinsiplərinin tərkib hissəsinə çevrilmişdir. Bu gün internet sistemində mövcud olan saytlara, informasiya portallarına, elektron qəzetlərə heç cür hüquqi tənzimləmə tətbiq olunmur. İnternet məlumat, söz, mətbuat azadlığının ideal formatıdır. Belədə hər şey jurnalistin öz vicdanına, bir sıra hallarda isə yazılmamış milli etik normalara əməl etmək, vətəndaşlıq ləyaqətini hər şeydən üstün tutmaq məsuliyyətinə qalır. Vətəndaşlıq ləyaqəti isə hər şeydən ucadır.

Ədəbiyyat

1. Mahmut Oktay. Kitle İletişim Araçlarının Uluslararası Sorumluluğu ve İletişim Ahlak Kuralları. Ankara, 2010, 223 s.
2. Takış Taşkın. Etik. Doğu Batı. Ankara, Batı Yayınları, 2004, səh.7-8
3. Авраамов Д.С. Профессиональная этика журналиста. М., Изд-во Моск. ун-та, 1999, 224с.
4. Бодалев А.А. Личность и общение. М., Изд-во Международная педагогическая академия, 1995, 325 с.
5. Перепечина Г.В. Эмпатия - профессионально важное качество тележурналиста. Вестник МГУ, серия "Журналистика", №5, 1998
6. Якобсон П.М. Психология чувств. М., Изд-во АПН РСФСР, 1958, 382 с.
7. "525-ci qəzet", 25 mart 2002